

II.

PŘEDKLÁDACÍ ZPRÁVA

Hodnocení systému péče o ohrožené děti je předkládáno na základě usnesení vlády České republiky ze dne 25. srpna 2004 č. 795. Jedná se v pořadí o čtvrtý materiál, který byl od roku 1999 vládě k uvedené problematice předkládán¹.

Materiál byl **zpracován v gesci ministra vnitra a předsedy Republikového výboru pro prevenci kriminality**. Na jeho zpracování se podíleli zástupci Ministerstva vnitra, spravedlnosti, práce a sociálních věcí a zdravotnictví, zejména pak Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy.

Cílem materiálu je informovat vládu České republiky o problémech, které zásadním způsobem ovlivňují fungování systému péče o děti ohrožené sociálně patologickými jevy a o děti, které již mají zkušenost s trestnou činností, a navrhnout opatření, která mohou pozitivně ovlivnit současný nevyhovující stav.

Předkládaný materiál prošel mimořádně širokým připomínkovým řízením, jehož se, mimo obvyklá připomínková místa, zúčastnili odborníci z praxe. Konkrétně se jedná o Institut pro kriminologii a sociální prevenci; pracovníky sociálně-právní ochrany dětí, výchovných zařízení Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, Policie ČR i představitele nestátních neziskových organizací.

Po zapracování připomínek z řádného meziresortního připomínkového řízení projednal materiál dne 20. září 2007 Republikový výbor pro prevenci kriminality a doporučil ministru vnitra a předsedovi Republikového výboru pro prevenci kriminality předložit tento materiál na jednání vlády České republiky.

V souvislosti s přípravou materiálu uskutečnilo Ministerstvo vnitra ve spolupráci s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy během let 2006 - 2007 **Analýzu efektivity fungování systému péče o ohrožené děti vyplývající z průzkumu osudů dětí, které v letech 1995 - 2004 opustily institucionální péči** (dále jen „analýza“) - obsažena v části III. Hodnocení systému péče o ohrožené děti (bod 2). Cílem analýzy bylo získat

¹ Návrh systémového přístupu k péči o dětské a mladistvé delikventy (1999)
Vyhodnocení účinnosti přijaté legislativy související se systémovým přístupem k péči o delikventní mládež a vyhodnocení činnosti efektivity experimentálního projektu Centra včasné intervence (2002)
Vyhodnocení účinnosti přijaté legislativy související se systémovým přístupem k péči o delikventní mládež (2004)

reálnou představu o tom, jakým způsobem funguje systém péče o děti ohrožené sociálně patologickými jevy a o děti, které již mají zkušenost s pácháním trestné činnosti. Pozornost byla věnována vývoji sociálně patologických jevů a kriminální minulosti dětí, otázce včasné intervence a následné péče, ukládání ústavní a ochranné výchovy, problematice útěků z institucionální péče a spolupráci institucí, do jejichž působnosti péče o ohrožené a delikventní děti spadá. Zvýšená pozornost byla věnována kriminální kariéře dětí po opuštění institucionální péče. Na osudech těchto dětí lze nejzřetelněji dokumentovat fungování systému péče o ohrožené děti.

Poznatky, které z analýzy vyplynuly, potvrdilo i **Vyhodnocení fungování systému péče o ohrožené děti z pohledu resortů**, do jejichž působnosti péče o ohrožené děti spadá. V příloze materiálu (viz Příloha č.1) jsou uvedeny některé doplňující informace k problematice svěřenců jednotlivých typů zařízení pro výkon ústavní, respektive ochranné výchovy a metodika Systému včasné intervence, jehož podpora vládou České republiky a rozšíření po celém území České republiky by zásadním způsobem usnadnila přenos informací a spolupráci mezi institucemi, do jejichž působnosti péče o ohrožené děti spadá.

Závěry z předkládaného materiálu lze shrnout do několika bodů:

Navzdory tomu, že během minulých let byla přijata řada zákonů, např. zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, vznikly nové služby (např. Probační a mediační služba ČR) a zařízení (např. nové ústavy pro výkon ústavní, resp. ochranné výchovy), rozšířil se počet nestátních neziskových nebo charitativních organizací, které v oblasti péče s ohroženými a delikventními dětmi vyvíjejí své aktivity, vláda přijala řadu opatření k eliminaci specifických problémů (např. komerčního sexuálního vykořisťování dětí) a na tyto aktivity jsou vynakládány finanční prostředky ze státního rozpočtu, **nedošlo k podstatnému zlepšení fungování systému péče o ohrožené děti**.

Právě naopak. Zejména v souvislosti s reformou veřejné správy došlo k roztržení již tak nefunkčního systému péče o ohrožené děti, takže v současnosti lze, spíše než o systému, hovořit o zmeti aktivit státních, veřejnoprávních i nestátních institucí, jejichž pracovníci spolu nekomunikují, nespolupracují a pokud přece jen ano, tak nikoliv proto, že by jim to bylo systémově určeno, ale spíše díky zaujetí jednotlivých lidí a neformálním kontaktům a vazbám mezi nimi.

Dalším problémem je přetrvávající resortismus, který se neomezuje jen na resorty, ale i na úseky v rámci jednotlivých resortů. Důsledkem tohoto stavu je špatná kooperace a koordinace mezi resortními i vnitroresortními aktivit, formální plnění úkolů, které formuloval někdo jiný, a nekritické hodnocení vlastní práce ve snaze prezentovat svoji práci jako bezvadnou a jako nedostatečnou hodnotit práci jiného útvaru nebo jiného resortu.

Na praktické úrovni je klíčovým problémem jak absence jednotného organizačního i metodického vedení a řízení pracovníků sociálně-právní ochrany dětí stejně tak i jejich malá personální kapacita, která ve svých důsledcích vede k jejich demotivaci, formalizaci činností a přetížení administrativními úkony. Důsledkem tohoto stavu je rezignace na hlavní poslání orgánů sociálně-právní ochrany dětí - na terénní sociální práci s ohroženými dětmi a jejich rodinami. Malá personální kapacita je i dlouhodobým problémem Probační mediační služby ČR (dále jen PMS) s ohledem na vlastní rozsáhlou agendu v celém trestním řízení. I přes tyto obtíže se PMS snaží rozvíjet nové koncepce, programy a postupy v rámci řešení kriminality mládeže.

Další problémy se vztahují k nástrojům umožňujícím efektivní práci s ohroženými dětmi a jejich rodinami. Sem zejména patří nedostatečné využívání již tak chudé škály ukládaných opatření směřujících k nápravě ohrožující situace, absence efektivní včasné intervence a státem garantované následné péče o děti poté, co opustí institucionální péči. Řadu nedostatků provází i samotný výkon institucionální péče.

Tato situace je nadále neudržitelná, a to nejen proto, že existující systém neslouží účelu pro který je vytvořen – nápravě, podpoře a pomoci ohroženým dětem a jejich rodinám a prevenci sociálně patologických jevů, ale i proto, že současná situace v řadě případů paradoxně vede k porušování lidských práv dětí a k oslabování jejich schopnosti uspět v běžném občanském životě.

Situaci by mohlo řešit vytvoření národního koordinačního mechanismu, jehož analogická obdoba by měla být vytvořena na úrovni krajů a obcí s rozšířenou působností. Koordinační mechanismus by umožňoval nejen lepší přenos informací a spolupráci participujících subjektů, ale i objektivní vyhodnocování práce jednotlivých složek systému a kontrolu jejich činností.

Na zjištění, která vyplynula z analýzy a Vyhodnocení fungování systému péče o ohrožené děti z pohledu resortů, navazuje formulace navržených úkolů uvedených v kapitole V, jejichž plnění by mělo výrazným způsobem přispět ke zlepšení současné

neuspokojivé situace. Náklady na plnění opatření budou hrazeny z rozpočtů jednotlivých resortů, řada z nich je již obecně zapracována. Co se týče dopadů na státní rozpočet, zejména s ohledem na připravené koncepční materiály a již zahájené (a tím rozpočtově plánované) aktivity, se nepředpokládá, že budou významné.

Jak bylo v úvodu předkládací zprávy uvedeno, tento materiál je již čtvrtým v pořadí, který se vztahuje k problematice dětí ohrožených sociálně patologickými jevy a dětí s kriminální zkušeností. Ve všech těchto materiálech byly uvedeny úkoly, jejichž plnění vláda uložila příslušným ministrům. Bohužel, tyto úkoly byly často plněny formálně anebo vůbec ne. Otázkou pak zůstává smysluplnost zpracovávání podobných časově i odborně náročných materiálů. (Informace o plnění úkolů uvedených v předcházejících vládních materiálech je uvedena v Příloze č. 4.)